

ANMELDELSE

Kampen om disciplinerne

Viden og videnskabelighed i humanistisk forskning

Redigeret af David Budtz Pedersen, Frederik Stjernfelt og
Simo Køppe. København, Hans Reitzels Forlag, 2015, 432 s.

Kampen om disciplinerne udkom i sensommeren 2015 og vakte stor opmærksomhed med sine omfattende analyser af humanioras forskningspraksis og videnskabelighed. Bogen, der »har til formål at beskrive en ny videnskabsteoretisk dagsorden i humaniora« (Pedersen, Stjernfelt & Køppe, 2015: 9), tegner på over firehundrede sider et billede af humaniora som et dynamisk felt, hvor faggrænser løbende ændrer sig, og discipliner rækker ud mod ikke bare hinanden, men også andre videnskabelige hovedområder. På fin vis trækker fremstillingen både de lange historiske linjer i humanioras udvikling og giver et øjebliksbillede af feltet, men jeg vil her begrænse mig til nogle nedslag med relevans for nærværende temanummer om sprog, kultur og viden.

Indledningen etablerer et skel mellem almengyldige og kultur-specifikke discipliner, hvor filologierne henregnes til de sidste. Det beskrives, hvordan hver af dem har taget sig af »kulturhistorien i bred forstand i det pågældende område, inklusive lingvistik og litteratur«, hvorfor de set med nutidige øjne i en vis forstand var tværfaglige (ibid.: 16). En interessant betragtning i lyset af den aktuelle uddannelses- og forskningspolitiske diskussion, hvor et begreb som tværfaglighed spiller en central rolle, og hvor flere universiteter har indlemmet sprogfagene i mere overordnede kultur- og områdestudier uden egentligt sprogligt fundament.

LISBETH VERSTRAETE-HANSEN

Lektor, ph.d.
Københavns Universitet
Wcp386@hum.ku.dk

Bogen falder herefter i tre dele, hvoraf den første med afsæt i spørgsmålet »Hvad gør humanistisk forskning?« ser nærmere på data og metode, forskningsstile, kortlægningsmetoder af og i humanistisk forskning, infrastruktur og subjektbegreber.

Kapitlet om »Infrastruktur i humaniora« påpeger, at humanistisk forskning – i lighed med den naturvidenskabelige – afhænger af velfungerende »værktøjer og faciliteter, som skal fremstilles og fornys og forfines løbende for at kunne tilfredsstille forskningens behov« (ibid.: 101). Det handler om ordbøger, videnskabelige tekstudgaver og kildeudgivelser og andre former for ressourcer, som har med ords og teksters grundbetydning at gøre. Bag udgivelsen af denne type værktøjer ligger dyb viden om sprog, om deres historie og betydningsdannelse, og fordi mange af disse værktøjer – ud over at være forudsætningen for kvalificeret omgang med såvel ældre som nyere tekster – også tjener ikke-forskningsrelaterede formål, fungerer kapitlet som en velkommen påmindelse om de mangfoldige kanaler, som humanistisk viden spreder sig gennem.

Sprogenes vigtighed for begrebshistoriske undersøgelser dukker op i det femte kapitels case om fremvæksten af radikal oplysning (en særlig variant af oplysningstidens tænkning) som forskningsfelt. Forskningsgenstanden er her et internationalt fænomen, hvad der ikke bare afspejler sig i sammensætningen af de deltagende forskere, men også i de voksende krav til sprogkyndighed, fordi genstanden diskuteres ikke bare referentielt, men også semantisk (ibid.: 135-136).

Anden del af bogen udforsker »Tværfaglige grænseflader« med kapitler om historiefaget, om kulturbegrebet i kulturvidenskaben og cases om humanioras rolle i »de nye videnskaber« (en samlebetegnelse for et moment i videnskabshistorien, hvor humanvidenskabelige principper bredte sig på naturvidenskabens områder) og i »boblestudier« (forstået som studiet af irrationel gruppeadfærd på fx sociale medier). Af særlig interesse for spørgsmålet om sprog og viden er bogens kapitel om »Den samfundsmæssige vending i humaniora«. Her finder vi en tabel over de femten »mest anvendte forskere i dansk humaniora«, som i prioriteret rækkefølge er Foucault, Bourdieu, Bruno Latour, Luhmann, Vygotskij, Habermas, Heidegger, Merleau-Ponty og Deleuze (ibid.: 224). Listen blev i første omgang tolket som en samfundsvidenskabelig kolonisering af humaniora, men artiklens forfattere gør det klart, at humaniora teoretisk set er et særdeles heterogent felt (ibid.: 225). Ser man nærmere på tallene, er det bestemt heller ikke oplagt at tolke dem som udtryk for nogen massiv orientering: Blot 4 % af de humanistiske forskere, som har besvaret undersøgelsen (hvis svarprocent ligger på 32), har nævnt Foucault og Bourdieu, som topper tabellen.

Måske kan man bruge listen til at sige, at *såfremt* der er en fællesmængde for humaniora, så er det her, den ligger: fem fransksprogede, tre tysksprogede og en russisksproget tænker. Det er tankevækkende at se, at indflydelsen fra fransk og tysk tænkning på humaniora tilsyneladende er gået hånd i hånd med en markant svækkelse af disse to sprog som humanistiske fag. Så hvordan arbejder humanistiske forskere og studerende med disse tænkere? Spørgsmålet melder sig ikke mindst i lyset af kapitel 3 om »Kort og kortlægning i humaniora«. Her etableres en skelnen mellem på den ene side »sprogvidenskab/filologi« (dvs. »udforskningen af sprog og kultur i det, der ofte kaldes 'sprogfagene' (tidligere nationalfilologierne), som engelsk, tysk og fransk«) karakteriseret ved »omfattende brug af begrebsanalyse, kildekritik og teorikonstruktion, dvs. tekstorienterede metoder og teknikker« og på den anden side »idéhistorie, litteraturvidenskab og teologi [som] adskiller sig fra førstnævnte ved mere eksklusivt at benytte skønlitteratur og filologisk tekstbearbejdning i forskningen« (ibid.: 87).

Det forekommer mig at være en uklar skelnen, fordi den filologiske arbejdsmetode netop indebærer evnen til at gå dybt ned i den sproglige materie, hvilket i dag ikke er en selvfølge i de fag, som ikke er sprogfag. Det er da også i erkendelse af, at kun få studerende kan læse faglitteratur på andre sprog end engelsk, at Københavns Universitet nu tilbyder særlige læsekurser i fransk, italiensk, tysk og spansk. Undertegnede har i dette regi haft fornøjelsen af at læse franske filosofiske tekster med et hold særdeles sprogbevidste filosofistuderende, der kunne berette om, hvordan de har oplevet medstuderende diskutere tyske og franske filosofiske begreber med udgangspunkt i de engelske oversættelser. Det tyder på manglede bevidsthed om de forskydninger af betydning og begrebsindhold, der kan ske, når man læser en oversættelse, og det kunne derfor være interessant at vide noget mere om, hvordan humanistiske forskere i dag tænker begreber som 'viden' og 'videnskabelighed' i forhold til sprog, kilder og oversættelser.

Bogens tredje del behandler under overskriften »Aktuelle udfordringer« en række nybrud forbundet med øget digitalisering og inddragelse af kognitions- og neurovidenskab. Et af bogens virkelig væsentlige bidrag ligger efter min mening i det afsluttende kapitel om »Tværfaglighed og forskeruddannelse i humaniora«. Her diskuteres forskellige varianter af den interdisciplinaritet, der på mange danske universiteter bruges som model og ideal for fremtidig forskningsorganisering, og der manes til besindighed over for valg, der kan gøre det svært for ikke mindst yngre forskere at opnå den dybe faglige indsocialisering, som kan være forudsætningen for at bidrage

til forskningsmæssige landvindinger. Også under denne diskussion ligger en række sproglige problemstillinger, som kunne fortjene en videre udforskning, for udfordringen med at etablere et fælles tværfagligt sprog omkring en forskningsgenstand handler om mere end begreber på tværs af discipliner; det handler også om valg af sprog – forstået som sprogkoden. Så snart vi bevæger os uden for sprogfagene, bliver sproget meget ofte engelsk, og derfor er en indsocialisering i fx fransk- og tysksprogede forskningstraditioner og publikationskanaler ikke altid et trumfkort i hjemlige tværfagligt orienterede forskningsmiljøer – end ikke på humaniora.

Har fremstillingen så bragt os hele vejen rundt om dagens humaniora? Jeg ved det ikke. Det angivne formål med bogen – »at beskrive en ny videnskabsteoretisk dagsorden i humaniora« – skaber en spænding, der løber som en stille understrøm i værket: ifølge Nudansk Ordbog er en »beskrivelse« en omtale af de væsentlige egenskaber ved noget, mens en »dagsorden« er en »fortegnelse over de sager der skal behandles«. Denne glidning mellem noget deskriptivt og noget normativt/fremadrettet leder til spørgsmålet om, hvem der prioriterer og sætter dagsordenen: aktører inden for eller uden for humaniora? Er dagsordenen fagligt eller politisk motiveret? Og hvordan spiller bogen ind i denne dagsorden med sin udvælgelse af cases som fx 'boblestudier', der efter litteraturlisten at dømmes ikke udgør en megatrend inden for humaniora?

Disse spørgsmål rækker ikke ved, at bogen rummer en lang række indsigter, som inviterer dagens humanister til stadig refleksion over egen videnskabelige praksis. Så diskussionen kan fortsætte på kvalificeret grundlag – og det samme kan kampen om disciplinerne.